

КІТАЙСКАЯ ЛІРЫКА Ў ПЕРАКЛАДАХ МІКОЛЫ МЯТЛІЦКАГА

Д. А. Хмяльніцкая

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, пр. Незалежнасці, 4,
220030, г. Мінск, darya.khm@yandex.by*

Аб развіцці культурных сувязяў паміж Кітайскай Народнай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь сведчыць павялічэнне колькасці твораў кітайскай літаратуры, выданных на беларускай мове за апошнія дзесяцігоддзе. У межах дадзенага даследавання прымаецца спроба прааналізаваць дзейнасць аднаго з найбуйнейшых сучасных перакладчыкаў М. Мятліцкага і ягоны ўплыў на станаўленне беларускай школы мастацкага перакладу і беларускую сіналогію.

Ключавыя словы: М. Мятліцкі; кітайская лірыка; пераклад.

З пачатку ХХІ ст. значна пашырылася супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Кітаем у розных сферах, ад эканомікі да культуры і адукацыі. Пры вядучых вузах Беларусі адкрываюцца Інстытуты кітаязнаўства імя Канфуцыя, у школах і гімназіях – кабінеты кітайскай мовы і рэсурсныя цэнтры грамадска-гуманітарнага накірунку «Цэнтр кітайскай мовы і культуры», «Цэнтр кітайскай культуры і пісьменства» і інш., у межах дамовы аб узаемным устанавленні культурных цэнтраў быў заснаваны Кітайскі культурны цэнтр [1].

Адначасова з гэтым павялічваецца колькасць перакладаў і выданняў твораў кітайскай літаратуры ў Беларусі, у тым ліку – перакладаў на беларускую мову. Толькі за мінулае дзесяцігоддзе на старонках часопісаў «Малодосць», «Полымя», «Дзеяслоў» было надрукавана больш за сто вершаў кітайскіх паэтаў, а ў «Выдавецкім доме “Звязда”» і выдавецтве «Мастацкая літаратура» было выдана 19 зборнікаў кітайскай паэзіі ў перакладах А. Раманоўскай, Т. Сівец, Д. Нечыпарук, Н. Гальпяровіча, Ю. Алейчанка і інш. Сярод усіх перакладчыкаў найбольш вядомым з’яўляецца паэт М. Мятліцкі (1954–2021 гг.) [2, с. 21–40]. Зыходзячы з гэтага, у гэтым даследаванні была праведзена спроба прааналізаваць пераклады М. Мятліцкага на лексічным, сінтаксічным, фаналагічным і метрычным ўзроўні, каб выявіць адметнасці перакладчаскага метаду.

Упершыню пераклады класічнай кітайскай паэзіі, выкананыя М. Мятліцкім, з’явіліся ў 2011 г. на старонках часопіса «Полымя». Праз год, таксама ў «Полымі», быў надрукаваны яшчэ шэраг вершаў старажытных і сучасных паэтаў. Акрамя таго, пераклады М. Мятліцкага ўвайшлі ў зборнікі і анталогіі «Пад крыламі дракона: сто паэтаў Кітая» (2012), «Альтанка ля возера» (2014), «Водар стоенага лесу» (2015), «Адзінота горных вяршынь» (2015), «Пялёсткі лотаса і хрызантэмы: сто паэтаў Кітая»

(2018), «Гімн святлу» (2019). У гэтым даследаванні мы звернемся да ранішніх перакладаў, якія былі надрукаваныя ў часопісе «Полымя», і пазнейшых работ перакладчыка, якія ўвайшлі ў зборнік «Гімн святлу».

Прааналізуем пераклад верша «Уладару Усходу Тай-і» Цю Юаня, які быў апублікаваны ў 2011 г. у часопісе «Полымя». Для аналізу вершаў тут і далей намі былі зроблены падрадкоўнікі:

Уладару Усходу Тай-і

Дзівосныя часы –
Ўвесь дзень прысвячаецца
шчасцю,
Шчасліва і радасна
Небу мы ўзносім маленні.
Я меч уздымаю –
Дзяржальна ягонае з яшмы, –
І з золатам разам
Звіняць дарагія каменні [3].
Пер. М. Мятліцкага

Уладару Усходу Тай-і

Удачны дзень,
добры час
Каб урачыста шанаваць
Уладара Неба.
Трымаю ў руках
доўгі меч з яшмай на
эфесе,
Чыста звiніць
яшмавая падвеска.
Падрадкоўнік

東皇太一

吉日兮辰良,
穆將愉兮上皇。
撫長劍兮玉珥,
璆鏘鳴兮琳琅。 [4]

У ходзе аналізу было выяўлена, што пераклады М. Мятліцкага маюць шэраг аўтарскіх адступленняў адносна кітайскай мовы. У прыватнасці, перакладчык паўтарае метрычны памер арыгінальнага верша, але дазваляе сабе шэраг лексічных адступленняў: *Уладар Неба* (上皇) ў другім дыстыхе быў заменены на *неба*, а ў апошнім дыстыхе заместа *яшмавай падвескі*, якая з’яўлялася традыцыйным мужчынскім упрыгажэннем на пояс, перакладчык выкарыстоўвае *золата* і *дарагія каменні*. Можна зрабіць здагадку, што перакладчык выкарыстоўвае больш зразумелыя беларускаму чытачу паняцці, такія як *золата* і *неба*, паколькі ў адваротным выпадку з’явілася б неабходнасць у каментарых і тлумачэннях. Але калі звярнуцца да дадзенага верша ў перакладзе вядомага савецкага кітаезнаўцы і перакладчыка А. Гітовіча, можна пабачыць, што пераклад М. Мятліцкага паўтарае яго:

Уладару Усходу Тай-і

Дзівосныя часы –
Ўвесь дзень прысвячаецца шчасцю,
Шчасліва і радасна
Небу мы ўзносім маленні.
Я меч уздымаю –
Дзяржальна ягонае з яшмы, –
І з золатам разам
Звіняць дарагія каменні
Пер. М. Мятліцкага

Владыке востока Тай-и

Прекрасное время –
Весь день посвящается счастью,
Блаженно и радостно
Мы обращаемся к небу.
Я меч поднимаю –
Его рукоятка из яшмы, -
И с золотом вместе
Звенят драгоценные камни [5, с. 22].
Пер. А. Гітовіча

Як і М. Мятліцкі, А. Гітовіч замяняе *Уладара Неба на неба*, а *яшмавую падвеску на золата і дарагія каменні*. І А. Гітовіч, і М. Мятліцкі імкнуцца вытрымаць характэрны для старажытнай кітайскай паэзіі строгую метрычную форму: абодва ў перакладзе выкарыстоўваюць амфібрахій з чаргаваннем колькасці стоп у радку (двустопны амфібрахій ў першым радку кожнага дыстыха і трохстопны ў другім). Пры гэтым варта адзначыць, што ў М. Мятліцкага ў адрозненні ад А. Гітовіча з’яўляецца рыфма (*маленні – каменні*).

Заўважым, што ў кожнай публікацыі пазначаецца, што пераклад быў выкананы з кітайскай мовы, а сам М. Мятліцкі ў гэты перыяд займаў пасаду галоўнага рэдактара часопіса [6].

Звернемся да пазнейшых перакладаў М. Мятліцкага. У 2019 г. выйшаў другі зборнік вершаў сучаснага паэта Ай Ціна «Гімн святлу». Прааналізуем верш «Сонца»:

Сонца

З-за вякоў далёкіх, чорных,
З-за магіл былінных,
з-за вяршынь, што ў снезе
дрымотным,
З-за патокаў, смерць нясучых
Усяму жывому,
Вялікім дыскам вогнелікім
Выглянула сонца.
Пад гэтым зыркiм арэолам
Уздрыгнула жыццё
паўсюдна,
І сталі танцаваць лісты на
голі,
І з гімнам за праменнямі па-
мкнулі
Рачныя адзічэлыя патокі
[6, с. 28].

Пер. М. Мятліцкага

Сонца

Са старажытных могілкаў,
З цёмных гадоў,
З плыняў гібелі роду ча-
лавечага,
Гор, што спяць у страхе
Нібыта полымнае кола над
пяскамі падымаецца
І каціцца да мяне
сонца... —
Яго ззянне, што не
магчыма схваць
Прымушае дыхаць
Прымушае зеляніну вы-
сокіх дрэваў
танцаваць для яго
Прымушае струмені рэк з
дзікай песняй імчацца да
яго.

Падрэдакцыйнік

太阳

从远古的墓茔
从黑暗的年代
从人类死亡之流的那边
震惊沉睡的山脉
若火轮飞旋于沙丘之上
太阳向我滚来.....
——
它以难掩的光芒
使生命呼吸
使高树繁枝向它舞蹈
使河流带着狂歌奔向它
去 [7]

У перакладзе М. Мятліцкага былі зменены месцамі першы і другі, трэці і чацвёрты радкі верша, часткова апушчаны аўтарскія эпітэты (апісанне ўзыхода сонца ў 6–7 радках, лексема *прымушае* ў трох апошніх радках) або зменены (*горы, што спяць у страхе – вяршыні ў снезе дрымотным*). Паўтарая за белым вершам у Ай Ціна, М. Мятліцкі выкарыстоўвае нерыфмаваны харэй з рознай колькасцю стоп (ад трох да пяці), з сінтаксічным паралелізмам і паўтарамі. Пры гэтым М. Мятліцкі адыходзіць ад аўтарскай пунктуацыі (выкарыстанне шматкроп’я і працяжніку ў сярэдзіне верша) і павялічвае колькасць радкоў з дзесяці да дванаццаці.

Аналагічныя вольнасці былі намі знойдзены ў перакладзе Л. Чаркаскага:

Сонца

З-за вякоў далёкіх, чорных,
З-за магіл былінных,
з-за вяршынь, што ў снезе дрымот-
ным,
З-за патокаў, смерць нясучых
Усяму жывому,
Вялікім дыскам вогнелікім
Выглянула сонца.
Пад гэтым зыркiм арэолам
Уздрыгнула жыццё паўсюдна,
І сталі танцаваць лісты на голлі,
І з гімнам за праменьнямі памкнулі
Рачныя адзічэлыя патокі. [6, с. 28]

Пер. М. Мятліцкага

Солнце

Из-за веков, далеких, черных,
Из-за могил старинных,
Из-за вершин, давно уснувших,
Из-за потоков, несших смерть
Всему живому,
Подобно огненному диску,
Ко мне скатилось солнце.
Под этим ярким ореолом
Жизнь встрепенулась и возликовала,
И стали танцевать на ветках листья,
И с гимном за лучами устремились
Речные одичалые потоки. [8, с. 31]

Пер. Л. Чаркаскага

Мы можам адзначыць, што як і М. Мятліцкі, Л. Чаркаскі памяняў месцамі першы і другі, трэці і чацвёрты радкі верша, павялічыў агульную колькасць радкоў з дзесяці да дванаццаці, апусціў аўтарскія знакі прыпынку – шматкроп’е і працяжнік. Акрамя таго, у версіі Л. Чаркаскага таксама можна знайсці эпітэты і ўвасабленні (*давно уснувшие вершины, жизнь встрепенулась, листья стали танцевать*) якія адсутнічаюць у Ай Ціна, і наадваорт, адсутнасць аўтарскіх стылістычных тропаў (у Чаркаскага, як і ў Мятліцкага, няма *пяска* ў апісанні ўзыхода сонца, часткова адсутнічае паўтор у апошніх радках). Такім чынам, мы можам заўважыць поўнае сінтаксічнае і частковае лексічнае супадзенне перакладаў М. Мятліцкага і Л. Чаркаскага.

Згодна са зборнікам, пераклад быў выкананы з кітайскай мовы, аднак у выніку аналізу становіцца відавочным, што Мятліцкі адаптаваў на беларускую мову рускі пераклад. Метадам выпадковай выбаркі ў межах даследавання агулам было прааналізавана больш пяці дзясяткаў кітайскіх вершаў у перакладах М. Мятліцкага, пераважная большасць якіх з’яўляецца перакладамі або адаптацыямі з рускай мовы на беларускую.

Такім чынам, на працягу сваёй дзейнасці ў якасці перакладчыка М. Мятліцкі несумленна павялічваў сваю ролю ў развіцці беларуска-кітайскіх літаратурных сувязяў і свой унёсак у развіццё і пашырэнне кітайскай літаратуры на беларускай мове. Нельга не адзначыць, што як перакладчык з рускай мовы, М. Мятліцкі прадэманстраваў свае высокія здольнасці: яго работы выдатна перадаюць форму і змест рускага перакладу, паўтараюць яго вобразны і рытмічны лад. Тым не менш, разглядаць пераклады М. Мятліцкага як паўнаўдаснаваны пераклады кітайскай літара-

туры на беларускую мову не падаецца дапушчальным, праз што немагчыма прааналізаваць адпаведнасць перакладаў мове арыгінала, адпаведнасць выкарыстаных перакладчыкам мастацкіх сродкаў аўтарскім, выкарыстаныя перакладчыкам прыёмы і агульную якасць перакладаў.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Гришкевич А.* Китайский культурный центр открылся в Минске [Электронный ресурс] // БЕЛТА. URL: <https://www.belta.by/society/view/kitajskij-kulturnyj-tsentr-otkrylsja-v-minske-224817-2016/> (дата обращения: 27.02.2023).
2. Китайская литература в Беларуси [Электронный ресурс] : пособие / В. В. Жуковец ; под общ. ред. Н. Н. Хмельницкого. Минск : БГУ, 2019. URL: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/230601> (дата обращения: 27.02.2023).
3. *Мятліцкі М.* З кітайскай пазіі // Палымя. 2011. № 11. С. 80–89.
4. 屈原 . 東 皇 太 一 [Электронны рэсурс]. URL: <https://hanyu.baidu.com/shici/detail?pid=ce72c930f57411e59a38c8e0eb15ce01&from=kg0&highlight=%E4%B8%9C%E7%9A%87%E5%A4%AA%E4%B8%80> (дата звароту: 26.02.2023).
5. *Гитович А. И.* Из китайской и корейской поэзии. М. : Гослитиздат, 1958.
6. *Ай Цін.* Гімн святлу : выбранае. М. : Мастацкая літаратура, 2019.
7. 艾 青 . 太 阳 [Электронны рэсурс]. URL: <https://hanyu.baidu.com/shici/detail?pid=4a3cc382df6ec240217a2dc37d05a73a> (дата звароту: 26.02.2023).
8. *Ай Цин.* Слово солнца. Избранные стихотворения : Сборник. М. : Радуга, 1989.